

Bolvári-Takács Gábor

Politikai és személyi tényezők a táncművész-képzésben
1945 után

Hagyományos tánckultúra metamorfózisa a 20. században – szimpózium
2010. június 11–12.

szerzői adatok:

Dr. habil. Bolvári-Takács Gábor PhD, főiskolai tanár
Magyar Táncművészeti Főiskola Elméleti Tanszék
1145 Budapest, Columbus u. 87-89.
btg@mtf.hu, tel: 20-802-3827
lakcím: 1161 Budapest, Gusztáv u. 28.

Politikai és személyi tényezők a táncművész-képzésben 1945 után

1. Művészetpolitikai viszonyok a szabadművelődéstől a népművelésig

Magyarországon a második világháború után fokozatosan átalakult a kulturális élet és az oktatásügy. Az egymást követő kormányok művelődéspolitikájának módosulása, a hangsúlyok eltolódása jól nyomon követhető a szakterületet felügyelő tárcák belső szerkezetének változásaiból és a miniszterek megnyilatkozásaiból. A vallás- és közoktatásügyi tárcát 1945. november 15-től 1947. március 14-ig vezető Keresztury Dezső miniszter 1946. április 25-én, az Országos Köznevelési Tanács, az Országos Szabadművelődési Tanács, a Magyar Művészeti Tanács, az MTA és a Sport Főtanács tagjai előtt mondta el *A mai magyar művelődéspolitika irányelvei* című programbeszédét, amelyben a szabadművelődés szellemiségét alapul véve ígért fejlődést a kulturális és oktatási szféra egészének. Valamennyi tervének megvalósítására azonban nem maradt ideje, mert 1947. március 17-én Ortutay Gyula vette át a tárcát és vezette 1950. február 25-ig. Ortutay a *Művelődéspolitikánk alapelvei* című nyilatkozatában, 1947. május 17-én, az autonómiák erősítéséről, a demokratikus öngazgatásról, az állam programfinanszírozó szerepéről beszélt. Mégis nevéhez – egyebek mellett – a szovjet pedagógiai és oktatásszervezési példák kritikátlan átvétele, az orosz nyelv kötelező oktatásának bevezetése, az iskolák államosítása és az egyetemek feldarabolása, az MTA politikai átszervezése és a tudományos élet ideológiai szempontú megregulázása, a könyvtárselejtezés és a központi tankönyvkiadás fűződik (Keresztury 1946; Ortutay 1949; Mann 2001; T. Kiss 1993)

A művelődésügy közvetlen politikai irányítás alá vonása a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) totális hatalmának megerősödésével párhuzamosan zajlott. Ennek egyik eszköze volt 1949 júniusában a Népművelési Minisztérium létrehozása. A tárcát 1949. június 11-től 1953. július 4-ig vezető Révai József a párt főideológusa volt, így közvetlenül érvényesítette a direktívákat. Mindez a „kulturális forradalom” kategóriájában öltött testet, amely Révai szerint azt jelentette, hogy a népben ki kell fejleszteni a szocialista világnézetet, az alkotó tudományt és művészetet a nép felé kell fordítani, és kulturális decentralizációval elő kell segíteni a falu szocialista átalakulását. Ehhez pedig minden eszközt fel kell használni: az iskolát, az agitációt és a propagandát, a művészetet, az irodalmat és a tömegek kulturális mozgalmának minden formáját (Bolvári-Takács 2002; Révai 1952).

Ilyen politikai körülmények között alakult meg a Magyar Táncszövetség 1949-ben, elnöke Ortutayné Kemény Zsuzsa mozdulatművész (a hivatalban levő miniszter felesége), főtájkára Téry Tibor koreográfus lett. A *Táncoló Nép* című lap első számának címlapján, *A táncmozgalom jövője* című írásában, Losonczi Ágnes közzétette a szövetség küldetésnyilatkozatát. A Lenin-idézeteket bőven felvonultató szöveg a tánc kultúra fejlődését a tánccsoportok számának ugrásszerű emelkedésével szemlélteti (1946-ban 110, 1947-ben 250, 1948-ban 400, 1949-ben 2000 csoport). A cikkíró az ötéves terv céljainak megfelelően összefoglalta a hazai táncélet fejlesztését szolgáló teendőket, köztük a táncos képzés intézményesítését és a Táncművészeti Főiskola megalapítását is. Ugyanebben a számban jelent meg a később a Népművelési Minisztérium táncreferensévé előlépett Dukáné Máté Margit mozdulatművész *A tánc feladatai a nevelésben* című írása, amelyben az ideológiai megalapozásról, a közösségformáló és testedző szerepről szólt. Az év végén ismét ő ragadott tollat, hogy beszámoljon a szovjet úttörő táncszakkörök munkájáról (Dukáné 1949a, 1949b; L. Á. 1949).

A táncművészképzés kérdéseit a lap továbbra is folyamatosan napirenden tartotta. A táncmozgalom népi demokratikus fejlődési állomásait 1950-ben Körtvélyes Géza foglalta össze; ekkor már működött a Színház- és Filmművészeti Főiskola Táncfőtanfolyama, létrejött a Táncművészeti Iskola, illetve az abból továbbfejlesztett Állami Balett Intézet. A leningrádi ösztöndíjas Merényi Zsuzsa előadásban számolt be szovjetunióbeli tapasztalatairól, a Vaganova-féle balett-módszertan alkalmazásáról, a pártirányításról és a kollektív szellemről, a néptánc oktatás fontosságáról és a Népi Művészetek Háza működéséről (*Körtvélyes* 1950; *M. P.* 1950).

A hivatásos táncművészképzés felügyeletét létrehozásától kezdve a Népművelési Minisztérium látta el, az amatőr táncoktatók képzése és tánciskolák felügyelete azonban 1951. június 5-éig a Belügyminisztériumnál maradt. Ekkor a táncművészettel kapcsolatos valamennyi ügy Révai hatáskörébe került. Ortutay Zsuzsa 1951 szeptemberében, az akkor induló *Táncművészet* című lapban, már ennek tudatában foglalta össze főszerkesztői hitvallását. Az eredmények ismertetése és a szovjet példák magasztalása mellett kifejezte azon meggyőződését, hogy a hazai táncművészet 1945 óta elért eredményei a nép kulturális felemelkedés egyik zálogát jelentik. A *Táncművészet* 1956-ig ennek szem előtt tartásával szolgálta a művészetpolitikát (*Ortutay* 1951).

2. Személyi tényezők

2.1. Mozdulatművészet

2.1.1. Országos Mozdulatművészeti Tanítóképző Tanfolyam (1945–49)

A nyugat-európai és amerikai hatásra a 20. század első évtizedeiben Budapesten megnyílt mozdulatművészeti magániskolák között a három legjelentősebb irányzatot a Bess Mensendieck-féle női torna alapján álló Madzsar Alice (alapítva: 1912), az Isadora Duncan-féle szabadtánc irányzatot képviselő Dienes Valéria (alapítva: 1914), valamint az Emile Jaques-Dalcroze-féle ritmikus tornát adaptáló Szentpál Olga (alapítva: 1919) iskolái jelenítették meg. A magániskolák által kiadott bizonyítványok felhasználhatóságát azonban ellehetetlenítette a Testnevelési Főiskola 1925. évi létrehozása, mert a belügyminiszter az iskolák működési engedélyét a vezetőik főiskolai végzettségéhez kötötte. Ezért az iskolák 1928-ban, Magyar Mozdulatművészet Egyesület néven, érdekképviselői szervet hoztak létre, amelynek sikerült elérnie, hogy a belügyminiszter 1929-ben rendeletet alkosson az 1925-ben felállított Magyar Országos Táncmesterképző Tanfolyam szervezetének kiegészítéséről, önálló mozdulatművészeti szak létrehozásával. A kurzus 1932-től Magyar Országos Táncmester- és Mozdulatművészetképző Tanfolyam (*sic!*), 1933-tól Tánc- és Mozdulatművészet-tanítóképző Országos Tanfolyam néven működött tovább. 1942-ben az addig hat hónapos képzési időt három évre emelték, Tánc- és Mozdulat-tanítóképző Országos Tanfolyamként. A kurzust 1945-ben Országos Mozdulatművészeti Tanítóképző Tanfolyam néven újjászervezték, továbbra is három éves tantervű képzéssel – ellentétben az 1942 előtti időszakokkal, amikor az állami szerepvállalás csak a vizsgáztatásra és a vizsgafelkészítésre terjedt ki, az oktatás a magániskolákban folyt (*Dienes* 2005; *Merényi* 1979).

1945 után az ismét helyzetbe hozott mozdulatművészek komoly szakmai terveket szöttek, Szentpál Olga, Rabinovszky Máriusz és Ortutay Zsuzsa például táncművészeti főiskola felállítását kezdeményezték. A szabadművelődés korszakának ígéretes légköre azonban hamarosan szertefoszlott. A műfajt a felesége érintettsége okán is támogató Ortutay Gyula miniszteri befolyása fokozatosan csökkent, végül leváltották. Az ekkorra már kifejezetten kapitalista csökevénynek minősített mozdulatművészet korábbi sikerei senki sem érdekelték, s a belügyminiszter az 1948/49-es tanév végével megszüntette a Tanfolyamot. Az indokolás

szerint a tánc és mozdulatművészet színvonalának emelése, valamint a képzés folyamatosságának érdekében a miniszter az 1949/50. tanévre tánciskola létesítését határozta el. A VKM-ben valóban tervezték az iskola felállítását, de a politikai események 1949-ben már lehetetlenné tették az eredeti terv megvalósítását. Ezt felismerve a Mozdulatkultúra Egyesület 1949. április 25-én feloszlatta önmagát (Dienes 2005; Fuchs 1990, 2009; Lenkei 2001).

A mozgalom felszámolása néhány hónap alatt bekövetkezett. A Táncszövetség 1949. szeptember 28-ai aktíván Szentpál Olga, a művészeti osztály vezetője, kifejtette, hogy a szocialista táncművészet fejlődéséhez a szovjet baletteken át vezet az út. Az 1950. július 4-én a Népművelési Minisztériumban Losonczy Géza államtitkár és Csillag Miklós művészeti főosztályvezető részvételével tartott értekezlet világossá tette a hivatalos álláspontot. A meghívottak közül Lőrinc György arról beszélt, hogy bár a mozdulatművészek között vannak tehetségesek, most a néptánc vagy a balett felé kell fordulniuk. Szentpál Olga pedig teljes önkritikát gyakorolt, amennyiben elfogadta, hogy a haladó táncművészet forrása a néptánc, ehhez a szovjet táncművészet eredményei jelentik az ideológiai alapokat, s a mozdulatművészet lényegében „kapitalista csökevény”. Mindezek epilógusaként a párt hivatalos álláspontját Vitányi Iván összegezte a *Táncoló Nép*, majd a *Táncművészet* c. lapban. A mozgásművészetet a burzsoá formalizmusnak nevezte, de a benne részt vett személyeknek komoly szerepet szánt a szocialista táncművészet fejlesztésében. A művészeti ág ezzel évtizedekre eltűnt a magyar táncművészet palettájáról, s egykori művelői más táncműfajokban helyezkedtek el (Fenyves 2005; Szentpál 1949; Vitányi 1950, 1951).

2.1.2. Testnevelési Főiskola (1947–49)

Az Ortutay Gyula által támogatott mozdulatművészeti lobbizás hatása nyilvánult meg a Testnevelési Főiskolán 1947-ben indított táncnevelési szak létrejöttében, amelynek deklarált célja az általános iskolai testnevelés bővítése volt. A kezdeményezők, Szentpál Olga és Ortutay Zsuzsa, ennek megoldását a mozdulatművészet testnevelő-képzésben való megjelenítésében látták. Szentpál Olgát 1947 végén ki is nevezték tanárnak, ő azonban a Színművészeti Főiskolán betöltött hasonló állása miatt hamarosan lemondott, s helyette 1948 őszén Rábai Miklós került a tanszékre, aki 1950-ig, a vezetésével megalakult Magyar Állami Népi Együttes létrehozásáig maradt státuszban. Tanított még az Operából politikai okokból eltávolított Géczy Éva balettművész, valamint Berczik Sára és Duka Margit. A külső körülmények és a főiskola belső viszonyai folyamatosan változtak, így a szak tanulmányi és szervezeti szabályainak lefektetése végül elmaradt. Nem meglepő tehát, hogy az 1947-ben táncnevelési szakra felvett hallgatók ilyen oklevelet soha nem kaptak. Ők vagy szakot váltottak és testnevelő tanárként szereztek diplomát, vagy abbahagyták tanulmányaikat. A táncnevelési szak utóéletéről annyiban beszélhetünk, amennyiben a művészi torna, illetve a ritmikus gimnasztika később helyet kapott a testnevelőképzésben (Lenkei 2007).

2.2. Klasszikus balett

2.2.1. Magyar Állami Operaház balettiskolája (1937–50)

Az Operaházban a kezdetektől fogva önálló státuszt biztosítottak az utánpótlás-nevelést végző balett-tanító részére. Az intézmény 1908-tól elemi iskolával bővült, tehát az Operaház gondoskodott az alapfokú oktatásról, állami tanítónő alkalmazásával. A polgári iskolai végzettséget a növendékek csak magántanulónaként, az ún. budapesti állami előkészítő tanfolyam keretében szerezhették meg, amelyhez az Opera korrepetáló tanárokat biztosított. A 20-30-as évek meghatározó személyiségei Kőszegváry Margit tánc-tanítónő (1934–45), az

elemi népiskolában pedig Klimkó Lászlóné igazgató-tanítónő (1925–34) és Bathó Borbála tanítónő (1925–49) voltak (*Bogdány* 1970; *Évkönyv* 1934–35; *Lugossy* 1977).

A balettoktatás számára Nádas Ferenc 1937-es belépése jelentette a fordulópontot: a nemzetközi rangú pedagógus és koreográfus működése szervezeti és minőségi változásokat eredményezett. Ténylegesen ekkortól beszélhetünk az Operaház Balettiskolájáról. Márkus László operaházi igazgató néhány évvel később arról írt, hogy Nádas működésének eredményeként az addigi három magántáncos helyett már 16 fiatal férfitáncosuk van, valamennyi saját nevelés, és klasszisuk olyan, hogy a milánói Scala Budapestről kért kölcsön közülük az *Igor herceg* bemutatójára (*Márkus* 1940–1941).

Miben állt a szemlélet- és módszerváltás, s melyek voltak Nádas Ferenc újításai? Az Operára jellemző korabeli viszonyokra a feleség, Nádas Marcella így emlékezik: „Az iskola nívója ijesztő volt. (...) Volt a régiek között is, aki tudott volna jobban tanítani, de senki sem vette a fáradságot, és az volt az általános felfogás, hogy nem szabad saját magunknak konkurenciát nevelni.” (*Nádas* 1979, 44–45). A későbbi balettigazgató, Harangozó Gyula írja: „Amikor bekerültem a színházba, voltak például balettlépések, amelyek csak a primabalerinának voltak fenntartva. A mester azokat nem is tanította másnak. Ha valaki magától elleste vagy kigyakorolta, akkor jó volt, de ezek a primadonnának a 'kasszalépései' voltak.” (*Harangozó* 1971, 76). Hamala Irén emlékei szerint a Nádas előtti képzési metódus abban állt, hogy a növendékek reggeltől estig az Operában voltak, minden próbán minden táncot megtanultak és rengeteget statisztáltak (*Erdélyi* 1965). Ezzel egybevág Hidas Hedvig leírása: „Amikor az Operaházba kerültem, mint balettnövendék (...) semmiféle oktatási rendszer vagy módszer nem volt. A tehetségesebb növendékek autodidakta módon fejlesztették magukat.” (*Erdélyi* 1966, 9)

Nádas megerősítette a felvételi vizsgát és gyökeresen megújította az oktatást. A növendékekkel az első két évben Kőszegvári Margit foglalkozott, Nádas ezt követően vette át a képzésük irányítását. A növendékek számára a színpadi gyakorlat megszerzése nem okozott gondot, „de nem voltak koncertek, végzős vizsgák (...) s hogy ki lesz ösztöndíjas, később együttesi tag, azt az évvégi termi vizsga után bizottság döntötte el. Így csoportos vagy szólófeladatokban nem tudtak önállóan színpadhoz jutni a növendékek.” – emlékezik Kun Zsuzsa (*Emléklés* 1984, 15). 1939-től kezdve azonban Nádas magániskolája rendszeresen tartott vizsgakoncerteket, amelyekben a mester lehetőséget adott operai növendékek fellépésére is. Ezekről a sajtó rendszeresen beszámolt, név szerint is kiemelve a legjobb alakításokat (*A táncművészet vizsgálja* 1949; *Köztvélyes* 1966; *Lugossy* 1977; *Nádassy* 1947). Nádas balettmesteri munkássága meghatározó jelentőségűvé vált a hazai balettművészet történetében. A keze alól olyan kiváló táncosok kerültek ki, mint Csinády Dóra, Éhn Éva, Kovács Nóra, Kun Zsuzsa, Lakatos Gabriella, Mák Magda, Pásztor Vera, Patócs Kató, Szarvas Janina, illetve Fülöp Viktor, Gál Andor, Rab István, Tatár György, Tóth László, Vashegyi György. Az sem véletlen, hogy az 1965-ig Kossuth-díjjal kitüntetett balettművészek – a koreográfus Harangozó Gyula kivételével – mind Nádas-növendékek voltak (*Bolvári-Takács* 2009a).

A Nádas-féle operai balettiskolában az utánpótlás-nevelés a korábbiakhoz nem hasonlítható eredményeket hozott, de komoly hátrányt jelentett a közismereti oktatás minimális szintje, illetve a további létszámbővítés korlátozottsága. Ez különösen az 1940-es évek végétől, a szovjet balettek megjelenése nyomán vált akut problémává és megalapozta az Állami Balett Intézet létrehozását.

2.2.2. Táncművészeti Iskola (1949–50)

Az első, állami alapítású, és kifejezetten a szocialista tánc kultúra fejlesztése, valamint a szovjet modell meghonosítása érdekében létesített intézmény a Táncművészeti Iskola volt.

Alapításáról a Népművelési Minisztérium Pártkollégiuma 1949. november 8-án foglalt állást. A tárcsa mind a táncos képzés megalapozáshoz, mind a táncegyüttesek működtetéséhez segítséget kívánt nyújtani, ezért az iskola hét éves képzési idejű alapfokú táncművészeti és három éves képzési idejű középfokú táncoktató-képző tagozatból állt. Révai 1949 decemberében adta ki az alapításról szóló rendeletet, igazgatónak és balettmesternek a Szentpál-tanítvány Lőrinc Györgyöt nevezték ki, további tanároknak pedig Hidas Hedviget (balett), László Bencsik Sándort (néptánc) és Szentpál Olgát (történelmi társastánc). Az oktatás 1950 januárjában kezdődött el, de csak fél éven át tartott. 1950 nyarán ugyanis a legfelső pártvezetés jóváhagyta az Állami Balett Intézet megalapításának tervét, amely összül – az Operaház Balettiskolája és a Táncművészeti Iskola összevonásával – megnyitotta kapuit. A Táncművészeti Iskolában folyó képzés tehát értékelhetetlenül hamar lezárult, illetve más intézményben élt tovább (*Bolvári-Takács* 2009b, 2010).

2.2.3. Állami Balett Intézet (1950-tól)

Az Állami Balett Intézet 1950-ben azért jött létre, mert az Operaház balett-repertoárjának átalakulása, elsősorban a szovjet balettek megjelenése olyan balettkart igényelt, amelyet a korábbi módszerekkel sem minőségben, sem elegendő létszámban nem lehetett kiképezni. A megoldás a művészetoktatási modellváltásban rejlett, s ehhez mintául szovjet metodika szolgált: az Agrippina Vaganova leningrádi balettmester által kidolgozott és 1934-ben könyv formában is megjelent balettmódszertan. A táncművészképzés ügyének rendezése olyannyira fontos volt Révai József számára, hogy az intézet alapításának ügyét az MDP legfontosabb szerve, a Politikai Bizottság elé vitte. Révai úgy vélte: a hazai balettművészet az utóbbi időben sokat fejlődött, de az Operaház, amelynek feladata lett volna az utánpótlás nevelését végezni, erre nem bizonyult alkalmasnak. S bár a Táncművészeti Iskola képzési rendje is szovjet mintán alapult, itt szintén nem tudták biztosítani a növendékek számára a zavartalan tanulási feltételeket, nem volt pl. kollégium. A PB 1950. június 29-ei ülésén a javaslat zöld utat kapott, s ez alapján az intézet 1950 szeptemberében, pártutasítás alapján nyitotta meg kapuit. Az erről szóló jogszabály csak 1951 februárjában jelent meg.

Az Állami Balett Intézet integrálta a Nádasai által képviselt hazai módszertani hagyományokat és a Vaganova-féle szovjet tananyagot. Az új intézmény alapító igazgatója Lőrinc György lett, a klasszikus balett munkaközösség vezetését Nádasai Ferencre bízta. Az Állami Balett Intézet első szakmai tantestületének további tagjai Bartos Irén, Hidas Hedvig, Kiss Ilona, Mák Magda, Roboz Ágnes, Szalay Karola, Szentpál Olga mesternők és Vályi Rózsi tánc-történész voltak. Évfolyamvezetői feladatokat Hidas, Lőrinc, Nádasai és Szalay láttak el, zenetanárok: Debreczeni Miklósné, Reinitz Ernőné és Ribári Antal. A szintén Szentpál-tanítvány Merényi Zsuzsa (Lőrinc György felesége) 1955-től vette át az akkor felállított pedagógusképző tanszak vezetését. Az operai balettiskola elemi iskolájának utolsó, 1949-ben alkalmazott tanítója, Balogh Györgyné, az ÁBI Általános Iskolájában kapott státuszt. (*Bolvári-Takács* 2000a; *Lugossy* 1977).

Az intézeten belül négy munkaközösség létesült, céljuk az egyes tantárgyak tananyagának előkészítése és közös kidolgozása volt. A klasszikus tánc munkaközösség vezetője Nádasai Ferenc, a néptánc és karaktertréning motivikai munkaközösségé Szalay Karola, a történelmi társastánc munkaközösségé Szentpál Olga, a zeneelmélet és zongoratanítás munkaközösségé Debreczeni Miklósné lett. A Művészeti Tanács az osztályvezető balettmesterekből és a munkaközösségek vezetőiből állt, feladata az iskola tanmenetének és művészi életének irányítása volt (*Bolvári-Takács* 2009c; *Duka* 1952).

A középfokú intézményként létrehozott intézet neve és státusza a későbbi években fokozatosan módosult. 1975-től felsőoktatási jellegű intézmény lett, 1983-ban – továbbra is Állami Balett Intézet néven – főiskolává szervezték át, majd 1990-ben a neve is megváltozott.

Az immár Magyar Táncművészeti Főiskola 2006 óta BA és MA képzést egyaránt folytat. (*Bolvári-Takács* 2000b)

2.3. Néptánc

2.3.1. Színház- és Filmművészeti Főiskola Táncfőtanterve (1945–58)

1945-ben a nagyszabású fejlesztési elképzelésekkel rendelkező Hont Ferenc lett az akkori nevén Színművészeti Akadémia igazgatója. A megváltozott képzési igényeket főiskolává történő átszervezéssel, valamint új oktatási egységek, többek között táncművészeti tanszak létrehozásával kívánta megoldani. Bár az elképzelések jó része papíron maradt, több fontos területen sikerült előrelépnie. Az akadémiát 1948. január 1-jével Országos Magyar Színművészeti Főiskolává, majd 1949-ben Színház- és Filmművészeti Főiskolává szervezték át. (*Bolvári-Takács* 2009d; *Nánay* 2005).

1945-ben megindult a táncrendező szak, amelynek vezetését Szentpál Olgát látta el, aki 1924–35-ben már tanított a színiakadémián. 1948-tól kapcsolódott be a tanításba Géczy Éva, Lőrinc György, Merényi Zsuzsa, valamint az egykor Dienes Valéria köréhez tartozó néptánc-koreográfus, Molnár István. 1950-ig három, kis létszámú (4-5 fős) évfolyam végzett. A komplex jellegű képzésben gyakorlati feladatok, így néptáncos gyűjtőutak is helyet kaptak, de a hallgatók elégtelen előképzettsége, továbbá a néptáncsoportok számának ugrásszerű növekedése, valamint a szovjet hatás erősödése miatt képzési modellváltás vált szükségessé. A főiskola 1949-es szervezeti szabályzata a táncrendezőket még a színházi rendezői tanszakhoz sorolta, de 1949-től már néptánc-koreográfus képzés indult, 15 fős osztállyal. Tanított Rábai Miklós, László Bencsik Sándor és Molnár István, s a főiskola 1951-ben, Lőrinc György szerkesztésében, balettmódszertan jegyzetet is kiadott. Az immár Táncfőtanterv új munkatervét Szentpál Olga 1951-ben még kidolgozta, de a következő évben megvált a főiskolától, s energiáját az ÁBI társastánc munkaközösségére fordította. Merényi Zsuzsa viszont 1952-ben tért haza a Szovjetunióból, ahol szakképesítést szerzett, s vezetésével a szak ismét átalakult, ezúttal néptáncpedagógus képzéssé, amelynek fő irányai a következők voltak: néptáncoktató, balettktató, táncrendező, kultúrotthoni táncvezető. 1955-ben Merényi is az Állami Balett Intézethez került, ahová – a koreográfus képzés kivételével – fokozatosan áttérődött a táncművészképzés teljes spektruma. A formálisan 1958-ig létező Táncfőtanterv irányítását a Szentpál-növendék Ligeti Mária vette át. A Színház- és Filmművészeti Főiskolán azonban koreográfus-rendező szak – különösen az 1971. évi, egyetemi jellegű főiskolává történő átszervezés után – később több ízben is indult. (*Csillag* 1964; *Juhász* 1989; *Lőrinc* 1951; *Merényi* 1955, 1979; *Nánay* 2005; *Vadasi* 1990).

2.3.2. Állami Balett Intézet esti tagozata (1950–53)

Az ÁBI létrehozásáról szóló rendelet kimondta, hogy a népi táncsoportok – jórészt 18-20 esztendőss – vezetőinek képzésére az intézetben esti tagozat jön létre. Itt a fő tantárgy, a néptánc mellett a hallgatók balettet tanultak és politikai-ideológiai képzésben részesültek. A tagozat vezetésére László Bencsik Sándor kapott megbízást, akivel Lőrinc György a Táncművészeti Iskolában is együtt dolgozott. A tagozat további szakmai tanárai Roboz Ágnes, Szalay Karola és Szentpál Olga voltak, a tánc történetét Vitányi Iván, az ideológiai ismereteket Heimer Jenőné tanította. A három éves képzési idő leteltével, 1953-ban, 15-en végeztek. Ekkor a szak megszűnt, összhangban azzal, ahogy a hasonló jellegű képzés a Színművészeti Főiskolán is átalakult. (*Bolvári-Takács* 2000b, 2009d; *Fodor* 2001)

3. Tanulságok

Történeti áttekintésünk tanulságai közül elsőként azt emeljük ki, hogy táncművészeti (felső)oktatás, a többi művészképző intézményhez képest is, saját fejlődési úton járt. 1945 után érvényesült a művészetpolitika közvetlen befolyása, amelynek eredményeként a „népi” és a „polgári” kulturális örökség ellentmondását a néptánc és a balett „szocialista kultúrává” fejlesztésével, s a mozdulatművészet ellehetetlenítésével oldották fel. A kiváló művészpédagógus-egyénségek meghatározó szerepe azonban a politikai célú beavatkozásoktól függetlenül változatlan maradt, s különböző iskolákban és képzési formákban továbbra is magas szintű tevékenységet fejtettek ki.

Irodalom

- A táncművészet vizsgálja (1949): *Kis Újság*, 1949. június 5. Sajtóválogatás az 1945–1950 között megjelent cikkekből. In: Kaposi Edit, Kövágó Zsuzsa (szerk.): *Táncművészeti dokumentumok 1985*, Magyar Táncművészek Szövetsége, Budapest, 1985. 166.
- Bogdány Ferenc (1970): Táncművészet és műveltség. In: Lugossy Emma (szerk.): *Az Állami Balett Intézet húsz éves fennállásának jubileumi évkönyve*. Állami Balett Intézet, Budapest, 18–22.
- Bolvári-Takács Gábor (2000a): Az Állami Balett Intézet létrehozásának politikai körülményei = *Kritika*, **31.** 8. sz. 26–28.
- Bolvári-Takács Gábor (2000b): Az Állami Balett Intézet jogállásának fél évszázados fejlődése = *Jogtudományi Közöny*, **54.** 3. sz. 104–108.
- Bolvári-Takács Gábor (2002): Révai József és a Népművelési Minisztérium létrehozása. In: *Zempléni Múza*, **2.** 4. sz. 14–26.
- Bolvári-Takács Gábor (2009a): Kossuth-díj tánclépésben. A magyar táncművészet kiválóságai. In: *Táncművészet*, **40.** 1. sz. 27–29.
- Bolvári-Takács Gábor (2009b): A Táncművészeti Iskola létrehozása 1949-ben. In: *Táncstudományi Közlemények*, **1.** 2. sz. 51–60.
- Bolvári-Takács Gábor (2009c): Adalékok Az Állami Balett Intézet létrehozásának történetéhez. Kézirat. Készült a Nemzeti Kulturális Alap Táncművészeti Szakmai Kollégiumának alkotói támogatásával
- Bolvári-Takács Gábor (2009d): A művészeti főiskolák politikai újjászervezése 1949-ben = *Valóság*, **52.** 4. sz. 83–104.
- Bolvári-Takács Gábor (2010): A Táncművészeti Iskola első és egyetlen tanéve. In: *Parallel*, 18. sz. (megjelenés alatt)
- Csillag Ilona (szerk.) (1964): A százéves színésziskola. Írások és képek múltból és jelenről a Színház- és Filmművészeti Főiskola centenáriuma. Magvető Könyvkiadó, Budapest
- Dienes Gedeon (2005): A mozdulatművészet története. Orkesztika Alapítvány, Budapest
- Dukáné Máté Margit (1949a): A tánc feladatai a nevelésben. In: *Táncoló Nép*, április, 8.
- Dukáné Máté Margit (1949b) A szovjet úttörő táncszakkörök munkája a néptánc terén. In: *Táncoló Nép*. 1949. november–december, 18–19.
- Duka Margit (1952): Munkaközösségek az Állami Balett Intézetben. In: *Táncművészet*, **2.** 4. sz. 108–110.
- Emlékezés (1984): Nádas Ferenc emlékezete. Emlékezés a Fészek Művészklubban. In: Maácz László (szerk.): *Táncművészeti dokumentumok 1984*, Magyar Táncművészek Szövetsége, Budapest, 13–20.
- Erdélyi Hajnal (1965): Beszélgetés Hamala Irénnel, operaházi tagságának 30. évfordulója alkalmából. In: *Táncművészeti Értesítő*, 4. sz. 41–45.
- Erdélyi Hajnal (1966): Beszélgetések Nádas Ferenc balettpedagógiai munkásságáról. In: *Táncművészeti Értesítő*, 1. sz. 8–19.

Évkönyv (1934–35): *A Magyar Királyi Operaház évkönyve 50 éves fennállása alkalmából, 51. játékév*. Kiadja a Magyar Királyi Operaház Igazgatósága, Budapest

Fenyves Márk (2005): Dokumentumok tükrében – A magyar mozdulatművészeti iskolák vitái. In: Kővágó Zsuzsa (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 2002–2003*, Magyar Táncstudományi Társaság, Budapest, 75–106.

Fodor Antal (összeáll.) (2001): *Mozaikok a Magyar Táncművészeti Főiskola első ötven évéről*. Planétás Kiadó, Budapest

Fuchs Livia (1990): Egy elfelejtett egyesület dokumentumaiból. In: Péter Márta (szerk.): *Táncművészeti dokumentumok 1990*. Magyar Táncművészek Szövetsége, Budapest, 67–93.

Fuchs Livia (2009): A magyar tánc történeti kutatás úttörő személyiségei. II. Rabinovszky Máriusz. In: *Parallel*, 14. sz. 17–23.

Harangozó Gyula (1971): Mozaikok az operai balett és pályám történetéből. In: *Táncművészeti Értesítő*, 1. sz. 64–79.

Juhász Mária (1989): Emlékezés a Színművészeti Főiskola táncrendező szakára. In: Péter Márta (szerk.): *Táncművészeti dokumentumok 1989*, Magyar Táncművészek Szövetsége, Budapest, 63–65.

Keresztury Dezső (1946): A mai magyar művelődéspolitikai irányelvei. In: *Mai magyar művelődéspolitikai. Elvek, tervek, eredmények*. Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, Budapest, 7–35.

Körtvélyes Géza (1950): Mit köszönhet a táncmozgalom a Pártnak, a népi demokráciának. In: *Táncoló Nép*. augusztus–szeptember, 3–5.

Körtvélyes Géza (1966): Nádas Ferencről – Nádas Marcellával. In: *Táncművészeti Értesítő*, 3. sz. 59–63.

L. Á. (1949): [Losonczy Ágnes]: A táncmozgalom jövője. In: *Táncoló Nép*. április, 1–2.

Lenkei Júlia (2001): A Mozdulatművészeti Tanítóképzőtől a Balettintézetig. In: *Kritika*, 32. 2. sz. 28–31.

Lenkei Júlia (2007): Volt egyszer egy táncnevelési szak. In: Gajdó Tamás (szerk.): *Színház és politika. Színháztörténeti tanulmányok, 1949–1989*. Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Budapest, 19–43.

Lőrinc György (1951): A klasszikus balett iskolák első három évfolyamának tanjegyzete. Klavdia Armaszevszkoja, a Moszkvai Nagy Színház művésznőjének útmutatásai nyomán írta Lőrinc György; Szentpál Olga, Hidas Hédi és Szalay Karola közreműködésével. Színművészeti Főiskola jegyzetei. Kézirat gyanánt, Budapest

Lugossy Emma (1977): Nádas Ferenc, a balettmeister. In: Kaposi Edit, Pesovár Ernő (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 1976–77*, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, Budapest, 82–109.

Mann Miklós (2001): Magyar oktatáspolitikusok 1848–1998. Oktatási Minisztérium, Budapest

Márkus László (1940–1941): Az Operaház mélyen tisztelt bérlőihez. In: *A Magyar Királyi Operaház évkönyve, 57. játékév. Melléklet*. Kiadja a Magyar Királyi Operaház Igazgatósága, Budapest

Merényi Zsuzsa (1955): A táncfőtan szak és a néptáncpedagógus-képzés. In: *Táncművészet* 5. 2. sz. 73–76.

Merényi Zsuzsa, L. (1979): Szentpál Olga munkássága. In: Dienes Gedeon, Pesovár Ernő (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 1978–79*, Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, Budapest, 281–335.

M. P. (1950): [Morvay Péter]: Mit láttam a Szovjetunióban? Merényi Zsuzsa előadása. In: *Táncoló Nép*. augusztus–szeptember, 9–10.

Nádas Marcella (1979): Életem és a tánc. In: Maác László (szerk.): *Táncművészeti dokumentumok 1979*, Magyar Táncművészek Szövetsége, Budapest, 20–49.

- Nádassy Ferenc (1947): Nádassy Ferenc balettstúdiójának évadzáró vizsgálója. *Magyar Nemzet*, 1947. június 25. In: Kaposi Edit, Kővágó Zsuzsa (szerk.): Sajtóválogatás az 1945–1950 között megjelent cikkekből. *Táncművészeti dokumentumok 1985*, Magyar Táncművészek Szövetsége, Budapest, 1985. 165.
- Nánay István (2005): Tanodától – egyetemig. Az intézményes magyar színház- és filmművészképzés száznegyven éve. Színház- és Filmművészeti Egyetem, Budapest
- Ortutay Gyula (1949): Művelődéspolitikánk alapelvei. In: *Művelődés és politika. Tanulmányok, beszédek, jegyzetek*. Hungária Könyvkiadó. Budapest. 58–88.
- Ortutay Zsuzsa (1951): A táncművészet feladatai. In: *Táncművészet* **1.** 1. sz. 2–4.
- Révai József (1952): Kulturális forradalmunk kérdései. Szikra Könyvkiadó. Budapest.
- Szentpál Olga (1949): Aktívaértekezlet a Táncszövetségben 1949. szeptember 28-án. Szentpál Olga beszámolója. In: *Táncoló Nép*, november–december, 3–14.
- T. Kiss Tamás (1993): A magyarországi kulturális minisztériumokról (1867–1993). Budapest
- Vadasi Tibor (1990): Volt egyszer egy főiskola. In: Péter Márta (szerk.): *Táncművészeti dokumentumok 1990*, Magyar Táncművészek Szövetsége, Budapest, 100–118.
- Vitányi Iván (1950): A mozgásművészetről. In: *Táncoló Nép*, október–december, 10–11.
- Vitányi Iván (1951): A mozgásművészetről tartott ankét eredményei. In: *Táncművészet*, **1.** 1. sz. 28–30.